

Frankovics György
A bűvös puska
Móra Kiadó, 2015, 198 oldal, 2999 Ft

Karácsonyra jelenik meg a Móra Kiadónál az Ön válogatásában A bűvös puska című, cigány népmeséket és mondákat tartalmazó kötet. Hány év gyűjtéséből állt össze a könyv, milyen szempontokat vett figyelembe a válogatás alatt, illetve támadtak-e nehézségek a munka során?

A gyűjtést illetően talán úgy voltam vele, mint a mesék főhősei, akik „mennek, mennek... és célba érnek”. Az első rövid mesét Orsós Iván bácsi mesélte nekem még főiskolás koromban a disznóvágás befejeztével, aki rendszerint hentes volt nálunk a Dráva menti Lakócsán. Ő mondta el nekem horvát nyelven a *Szélkoma* mesét, és melléje még kettőt. Iván bácsi kitűnő teknővájó volt. Soha sem felejttem el, amikor a szántóföldünk melletti berekben kivágta a tulajdonunkban lévő fűzfát, abból hatalmas disznó-kopasztó teknőt készített, belsejéből meg kivágta a disznóvágást követő, a hús sózásához, pácolásához szükséges teknőt, s apámmal lovas kocsin mentünk el érte. Mesterségbeli tudás volt ez a javából! A magnetofonos gyűjtéseket

Világ(háborús) történet

Frankovics Györggyel Ayhan Gökhan beszélget

a hetvenes, majd a nyolcvanas években folytattam a Dráva menti horvát falvakban. Szöllősiné Orsós Mária, ismertebb nevén Humpola Mari volt az egyik legnagyobb mesélőm. Ekkor már Felsőszentmártonban lakott, előtte a Szentborbás határában lévő cigánytelepen. A „mozis Márkó bácsi” házában gyűltünk össze, oda vissza-visszatértem gyűjteni, ahova az átellenben lakó Ruzsa néni jött el a megbeszélte időpontra, s e három mesélőm az adott „meseszéken” egymást váltogatva cserélődtek és mondták a meséket horvát nyelven. Humpola Mari – Isten nyugosztalja őt is – rendszerint megemlítette, hogy cigány nyelven jobban menne a mesélés. A mesegyűjtés során nem adódtak nehézségeim. Dráva menti roma és horvát mesélőim a tudásukat, ismereteiket (meséket, mondákat, népi imádságokat) szívesen tették ily módon közkinccsé. Így aztán idővel négy horvát nyelvű mesekötet született, amelyben horvát és roma mesék kerültek bemutatásra, hisz egy azon ég alatt élnek és éltek eleink. A bűvös puska mesekötetbe Dráva menti

roma mesék, valamint romákról szóló horvát mesék, horvátországi, bosznia-hercegovinai és szerbiai mesék is bekerültek, amelyek érthetően nem saját gyűjtéseim, hanem kitűnő roma és szerb származású mesegyűjtők remek feljegyzései.

A bűvös puska meséi miben különböznek más népek meséitől, vannak-e csak a cigányságra jellemző markáns jegyek, fordulatok, az eredetükre vonatkozó utalások?

A cigány mesék, főként a balkáni térségben élők eltérő jegyekkel és sajátosságokkal bírnak. Markáns például a leleményesség, a találgatás, a furfang, és gyakran nem a megszokott végkifejlet szerint, miszerint „a jó elnyeri jutalmát, a rossz megbűnhődik”, azaz esetünkben a mese „nem aranyozódik be” a végén, hanem, akár hétköznapjaink világában, úgy nyer befejezést.

Itt mondjuk el, hogy már kiskortól szükséges a másság értékeinek számbavétele, így többek között meséinek megismerése. Mint ismeretes, a magyar olvasók szívesen ismerkednek a velük együtt élő népek meséivel, amelyre számos

példa felhozható, valójában ez is egyik beszédes bizonyítéka lenne a „befogadó nemzet” teóriájának, és az évszázadokon át tartó együttélés valós gyakorlatának. A mesék gazdagítják a befogadók világát, új ismereteket közölnek, fejlesztik a gyermekek verbális képességeit, színesítve és gazdagítva képzelőerejüket.

Új világunk építése valójában a bevált, évszázados normákon alapulhat egy elfogadott, és helyes értékrend mentén. A meséknek épp ez a céljuk – értékeket, normákat közvetítenek! Az irracionális, a fantasztikumban izgalmas és gazdag világ megismerése, a mesehősökkel való azonosulás, a humor utáni vágy, vagy éppen a mesélés közben spon-tán megnyilvánuló nevetés, mindez más népek meséihez és mesélési alkalmakhoz hasonlóan a roma népmesék és a mesélők esetében is kimutatható.

Elmondhatjuk, hogy a mesékre szomjazók, a mesehősökkel azonosulni vágyók mindig is adottak voltak, tudvalevően nem csak a gyerekek, de a felnőttek is szívesen hallgatják és olvassák a meséket. A mese, a régmúlt századok során a felnőttek világához tartozott, ők meséltek egymásnak, és csak az idő múlásával vált gyermeki olvasmány-nyá, többnyire stilizált, olvasmányos, nyomtatott formában megjelenítve.

„Így hát Peng császár alattvalói egyik országból a másikba kényszerültek vándorolni, és nem leltek azóta sem nyugtot.” Így végződik az egyik mese. Ennek a megtalálási körülményeire emlékszük?

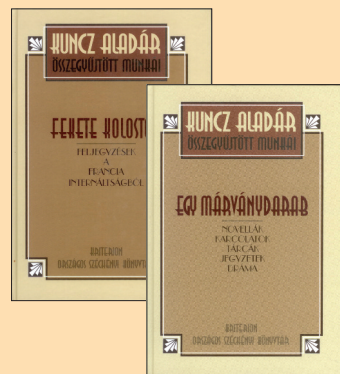
Igen, az interneten találtam rá, amelyet a világ számos nyelvére lefordí-

tottak, vélhetően nem csak azért, mert a romák szerteszét élnek sok országban, hanem mert egyedülálló és csodás. Sok olyan elemet tartalmaz, amely e nép szokáshagyományára, foglalkozására, mentalitására nyújt betekintést. Tessék csak végigolvasni! És megismerni a romákat.

A mesék a cigányokat merésznek, bátornak, szenvedélyesnek mutatják be, olyanok, mint bármelyik nép, és kicsit mások, mint bármelyik nép. Segíthetnek-e abban a mesék, hogy az emberek jobban megértsék és elfogadják a cigányokat?

A romák pedig ilyenek, egy kicsit mások is, ők is csak emberek, mint te vagy én! Mondjon nekem példát, hogy melyik nép ironizál saját rovására? Egyikse! (Talán az angolok, de ők egy kicsit másképpen.) Kivéve a romákat. Meséikben kinevetik a szerencsétlenkedőket, nem szőnek maguk köré nemzeti nimbuszt, hanem nagyon is emberiek. Elfogadásukra csak egy példát hadd hozzak fel. Édesanyám kislány volt még, amikor falunkban, Lakócsán egy cigányasszonynak – akár egyik roma mesében –, senki sem akart gyermeke keresztanyja lenni, ekkor azt mondta neki a szomszédasszony: „Katica, te csak legyél keresztanyja a gyerekeknek, szerencsét hoznak a cigányok.” Anyám szerencsésnek is tartotta magát, és nemcsak keresztfia Sándor, hanem annak gyermekei és unokái is keresztanyámnak szólították. Az ő mondása volt: „Egyik a másikkal kell, hogy éljen!” („Jeden z drugem se živi”), ami népeinkre vonatkozva ma se sem veszített aktualitásából.

Kuncz Aladár összegyűjtött munkái

Tavaly múlt száz esztendeje, hogy Kuncz Aladárt, a neves írot, szerkesztőt, kritikust és fordítót, a francia kultúra elkötelezett hívét az első világháború kitörése után, de még azelőtt, hogy háborús állapot állt volna fenn Ausztria–Magyarország és Franciaország között, a többi Franciaországban tartózkodó magyarral együtt internálták. Bár Kuncz a „nagy háború” kitörésekor immár sokadik franciaországi vakációján tartózkodott, egyik pillanatról a másikra az ellenséges hadviselő állam polgáraként nemkívánatos elemmé vált, több társával együtt.

A centenáriumi időtávlat Filep Tamás Gusztávot és Boka Lászlót, a Kuncz Aladár sorozat szerkesztőit 2014. decemberében arra készítette, hogy megkíséreljék a *Fekete kolostor* írója teljes életművének összegyűjtését és kiadását.

A sorozat darabjai, a kiadás tervezett időpontjai szerint:

1. *Fekete kolostor*. Feljegyzések a francia internáltságából. Kriterion–OSZK, Kolozsvár–Budapest, 2014.
2. *Egy márványdarab*. Novellák, karcolatok, tárcák, jegyzetek, dráma. Kriterion–OSZK, Kolozsvár–Budapest, 2015.
3. *Felleg a város felett*. Regény. Kriterion–OSZK, Kolozsvár–Budapest, 2015.
4. *Toldy Ferenc • A magyar irodalomtörténet elméletének és módszerének fejlődése Toldy Ferenc óta*. Várható megjelenés: 2016.
5. *Tanulmányok, kritikák I*. Várható megjelenés: 2017.
6. *Tanulmányok, kritikák II*. Várható megjelenés: 2017.
7. *Kuncz Aladár levelezése*. Tervezett megjelenés: 2018.
8. *Tanulmányok, esszék Kuncz Aladáról*. Tervezett megjelenés: 2018.

**Kriterion Könyvkiadó
Országos Széchényi Könyvtár**